

تحلیل مولفه‌های عملکردی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی بر سرزندگی مجتمع‌های مسکونی شهر رشت

مهسا مولائی هاشجین^۱، امیرضا کریمی آذری^{۲*}

^۱ دانش‌آموخته دکتری، گروه معماری، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران
^۲ دانشیار، گروه معماری، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. نویسنده مسئول.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۰۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۲/۰۱

چکیده

امروزه یکی از مشکلاتی که دامن‌گیر فضاهای معماری و شهری شده است، بحث سرزندگی می‌باشد. سرزندگی یکی از نیازهای اساسی شهرها است که با توسعه روند شهرنشینی و آسیب‌های اجتماعی، اهمیت آن روزبه‌روز بیشتر می‌شود و از آنجایی که میزان سرزندگی افراد با بهبود کیفیت زندگی آن‌ها رابطه مستقیمی دارد، بنابراین پرداختن به این موضوع از اهمیت بالایی برخوردار است. مسئله اصلی در این پژوهش عدم پاسخ‌دهی محیط به نیازهای روانی شهروندان است که باعث شده فضاهای موجود با عدم رضایت ساکنین مواجه شوند و محیط‌های ناخوشایند و فاقد سرزندگی به وجود آورند. بر همین اساس هدف از پژوهش حاضر، بررسی چگونگی و میزان تاثیر مولفه‌های عملکردی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی فضاهای باز و نیمه‌باز بر افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی شهر رشت می‌باشد. روش تحقیق پژوهش ترکیبی (کمی، کیفی) است. در مرحله اول (روش کیفی) با مطالعه ادبیات تحقیق و پیشینه پژوهش عوامل موثر بر سرزندگی استخراج شده، سپس داده‌ها از طریق پرسش‌نامه محقق ساخته از متخصصین معماری جمع‌آوری و پس از دسته‌بندی با روش رتبه‌بندی آزمون فریدمن مهم‌ترین متغیرها و مولفه‌های موثر بر سرزندگی حاصل شده است. در مرحله بعد (روش کمی) داده‌های مورد نیاز با روش مطالعات پیمایشی و از طریق پرسش‌نامه بسته پاسخ محقق ساخته از ساکنین سه مجتمع مسکونی پردیسان، کاکتوس و لاکانشهر رشت جمع‌آوری و بر اساس پاسخ‌های ساکنین میزان تاثیرگذاری مولفه‌های موثر بر سرزندگی در مجتمع‌های مسکونی مشخص شده است. در مرحله بعد با آزمون پیرسون درستی فرضیه‌های تحقیق مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهند که در بعد عملکردی «تنوع و انعطاف‌پذیری در کاربری و فعالیت، آسایش جسمی، صوتی، بصری، امنیت، دسترسی مناسب، کارایی و رضایت‌مندی، سازگاری و نظارت‌پذیری» در بعد اجتماعی «تعاملات اجتماعی، سازگاری اجتماعی، قابلیت حضورپذیری برای همه گروه‌های سنی» در بعد فرهنگ «غناي حسی و هویت بومی، هویت‌مندی و در بعد زیست‌محیطی «آسایش اقلیمی، همسازی با طبیعت» از عوامل موثر بر سرزندگی در فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی در شهر رشت می‌باشند. همچنین در نهایت راهکارهایی در جهت طراحی مبتنی بر این مولفه‌ها در فضاهای باز و نیمه‌باز ارائه شده است.

واژگان کلیدی: سرزندگی، مجتمع‌های مسکونی، بعد عملکردی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، اصول طراحی.

* نویسنده مسئول: E-mail: amirreza_karimiezeri@guilan.ac.ir

مقدمه

در سال‌های اخیر در بحث فضاهای سکونت اغلب طراحی فضاهای داخلی واحدهای مسکونی مورد توجه طراحان و معماران شهر رشت قرار گرفته و کمتر به فضاهای باز و نیمه‌باز توجه شده است. مسئله اصلی در این پژوهش عدم پاسخ‌دهی محیط به نیازهای روانی شهروندان می‌باشد که باعث شده فضاهای موجود با عدم رضایت ساکنین مواجه شود و محیط‌های ناخوشایند و فاقد سرزندگی به وجود آورد. به همین جهت این پژوهش بر آن است تا معیارهای طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز مبتنی بر سرزندگی ساکنین در مجتمع‌های مسکونی شهر رشت را برای سیاست‌گذاران و طراحان معمار به منظور طراحی در جهت بهبود کیفیت زندگی و سلامت روانی ساکنین در فضاهای مسکونی ارائه نماید. همراه با شهرنشینی بی‌سابقه در سراسر جهان از قرن بیستم به بعد، شهرهای بزرگ شاهد رونق اقتصادی و فرهنگی بوده‌اند. در درون شهرهای بزرگ، مشکلات شهری مانند گسترده‌گی شهری، جای خالی مسکونی، از دست دادن جمعیت و تخریب اکوسیستم به طور فزاینده‌ای زندگی را برای ساکنان شهر ناخوشایند کرده است، تنوع بافت شهری را کاهش داده و حتی پایداری سیستم شهری را تخریب نموده است. چنین چالش‌هایی نگرانی‌های گسترده‌ای را در مورد زندگی شهری در میان اندیشمندان، برنامه‌ریزان درون کشورهای غربی به وجود آورده است (Yue et al, 2019).

امروزه تامین نشاط و سرزندگی شهری به یکی از دغدغه‌های اصلی نظام‌های مدیریت شهری به‌ویژه در کشورهای توسعه یافته تبدیل شده است (گلکار، ۱۳۸۵). سرزندگی یکی از نیازهای اساسی شهرها است که با توسعه روند شهرنشینی و آسیب‌های اجتماعی، اهمیت آن روزبه‌روز بیشتر می‌شود (قربان‌پور و همکاران، ۱۳۹۷). عوامل محیطی مختلفی بر سرزندگی افراد موثر می‌باشد. یکی از راه‌هایی که می‌تواند در ایجاد سرزندگی مؤثر باشد، سرزندگی فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی است؛ زیرا اولین مکان‌هایی که انسان چپستی و معنای زندگی را در آن می‌آموزد، مناطق سکونتی است و در صورتی که تعامل و توازن میان ابعاد مختلف فضاهای باز برقرار شود، امکان حضور فعال افراد برای مشارکت در فعالیت‌های مختلف در این فضاها فراهم می‌شود و در نتیجه سرزندگی محیطی ایجاد خواهد شد (پوراحمد و زارعی، ۱۳۹۴). پاسخ‌گویی به نیازهای اجتماعی انسان و متعاقباً خلق فرصت‌های لازم برای ایجاد سرزندگی در اجتماع، مستلزم وجود فضا و قرارگاه کالبدی است و فضای عمومی، ظرفیتی عظیم برای پاسخ به این جنبه از حیات انسان به شمار می‌آید. این فضاها فرصت‌هایی برای تعامل انسانی، تفریح و لذت بردن از محیط فراهم می‌کنند (رحیمی و جعفری، ۱۳۹۶). سرزندگی جامعه باید به عنوان عاملی که پیامدهای خاص اجتماعی، اقتصادی و محیطی را برای جامعه به بار می‌آورد در نظر گرفته شود. در نهایت می‌توان گفت وجود یک محیط سرزنده برای برخورداری از آرامش ذهنی، سلامتی و عملکرد و همچنین موفقیت در دوره‌های متنوع زندگی از جمله موفقیت در زندگی شخصی و کیفیت شبکه‌های اجتماعی دارای اهمیت است (هدایت‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸). شادمانی و نشاط از مهمترین نیازهای روانی بشر به دلیل تاثیرات عمده بر زندگی شخص، همیشه ذهن انسان را به خود مشغول کرده است (کشاورز و دیگران، ۱۳۸۷). از جمله نیازهای روانی انسان‌ها در فضای شهری و مجتمع‌های مسکونی نیاز به زیستن در فضایی سرزنده و باکیفیت است. سرزندگی یک کلید واژه شهری است که از پویایی و زنده بودن فضا در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و فرهنگی سخن می‌گوید. ارتباط نزدیکی بین کیفیت فضاها و محیط‌های بیرون از ساختمان‌ها و فعالیت‌هایی که در آنها روی می‌دهد، وجود دارد (Whyte, 1980؛ جلیلی و همکاران، ۱۳۹۲). به باور محققان، فضاهای باز شهری به عنوان فضاهایی که زندگی شهری در آنها چهره می‌بندد، عناصری هستند که

به شهر کیفیت و شخصیت ویژه می‌بخشند (مقصود و ذاکر حقیقی، ۱۳۹۸). به همین دلیل نبود معیارهای مناسب برای طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی و ساخت فضاهای باز با کمترین توجه به تمام نیازهای گروه‌های سنی و جنسی مختلف برای افزایش سرزندگی و پویایی باعث گردیده که طراحی و ساخت فضاهای باز مجتمع‌ها و مجموعه‌های مسکونی در جهت افزایش سرزندگی ساکنین کمتر مورد توجه قرار بگیرد. لذا این پژوهش بر آن است تا تاثیر مولفه‌های عملکردی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی فضاهای باز را بر میزان حس سرزندگی ساکنین بررسی نماید تا معیارهای طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی را با هدف ارتقای سرزندگی ساکنین ارائه نماید.

■ فرضیه تحقیق و سوالات

به نظر می‌رسد مولفه‌های عملکردی و کیفی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی در ارتقای مولفه‌هایی چون حس تعلق و هویت‌بخشی، آسایش و راحتی، آرامش روانی و امنیت، پویایی و نشاط، حس زندگی، عزت نفس و در نهایت رضایتمندی که از مولفه‌های ارتقای سرزندگی هستند تاثیرگذار هستند. این فرضیه بر وجود رابطه بین کیفیت محیط فضای باز با سلامت روانی و فیزیکی ساکنین مجموعه تاکید دارد. به این ترتیب ویژگی‌های عملکردی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع مسکونی می‌توانند در جهت افزایش میزان سرزندگی یا کاهش آن موثر باشند. در ادامه، سوال تحقیق را می‌توان به این صورت بیان کرد: کدام مولفه‌های عملکردی و کیفی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی در ارتقای سرزندگی ساکنین تاثیرگذار هستند؟

■ مروری بر پیشینه پژوهشی

جلال‌الدینی و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود با عنوان "فضاهای عمومی شهری و سرزندگی، یک تحلیل مکانی اجتماعی در خیابان‌های شهرهای قبرس" با مطالعه دو خیابان از دو شهر با زمینه‌های یکسان فرهنگی، اندازه یکسان، جمعیت یکسان و اقلیم مشابه که درگیر مسائل پیچیده شهری نشده‌اند، با فرض ثابت بودن سرزندگی در هر دو به مطالعه نوع استفاده‌کنندگان از فضا، گروه‌های اجتماعی استفاده‌کنندگان، تنوع فعالیت‌ها، زمان‌های فعالیت، تعاملات و ایمنی (سلامت) خیابان‌ها پرداخته‌اند (Jalaladdini & Oktay, 2012). خستو و سعیدی‌رضوانی (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان "عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری" به شناسایی عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری و ایجاد یک فضای شهری سرزنده پرداخته‌اند. در این پژوهش تلاش بر این بوده که با توجه به اهمیت فعالیت خرید و همچنین نقش پیاده‌روی در کیفیت زندگی شهروندان (در تقابل با حضور اتومبیل و حرکت سواره که محل ایمنی و امنیت می‌گردد) در قالب مفهومی تحت عنوان مرکز خرید پیاده، بتوان ارتباط موثری میان فعالیت خرید، ایمنی و سرزندگی یافت. با بررسی نمونه موردی (خیابان ستارخان تهران) که به لحاظ تجاری، قوی و در عین حال از سرزندگی کافی برخوردار نمی‌باشد، نتیجه بر این بوده است که میان مراکز خرید و فعالیت خرید و سرزندگی خیابان رابطه مثبتی وجود دارد (خستو و سعیدی‌رضوانی، ۱۳۸۹). ستاری فرد (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان "بررسی نقش مراکز مذهبی در افزایش سرزندگی شهرهای معاصر؛ مطالعه‌ی موردی: محدوده امامزاده صالح تجریش، تهران" ضمن یافتن مولفه‌های سرزندگی در شهرهای معاصر به ارائه راهکارهایی جهت بهره‌مندی از پتانسیل‌های اماکن و سرمایه‌های مذهبی جهت ارتقا سرزندگی شهری می‌پردازد. لذا با استفاده از روش پژوهش

توصیفی و همچنین بهره‌مندی از تکنیک‌های دلفی و روش تحلیل سلسله مراتبی، به رتبه‌بندی و ارزش‌گذاری مولفه‌ها و سنجه‌های واجد ارزش در خلق و ارتقا سرزندگی محله‌ای پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش موید این مطلب است از میان چهار مولفه اصلی تعریف شده و اثرگذار بر میزان سرزندگی محدوده به ترتیب مولفه عملکردی، معناساختی، اجتماعی-فرهنگی و در نهایت مولفه فرمی بیشترین تاثیر را بر روی سرزندگی دارند. به گونه‌ای که اماکن مذهبی از طریق همگونی با فعالیت‌های وابسته و تنوع فعالیتی فضا، پیوند با ارزش‌های معنوی افراد جامعه، ایجاد کانون‌های اجتماعی و با توجه به معماری ایرانی اسلامی با ارزشی که در خود دارند، پویایی و سرزندگی فضا را در شهرها رقم می‌زنند (ستاری فرد، ۱۳۹۴).

گرادین و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان "شهر لایه لایه: شبکه‌های عابر پیاده در مرکز شهر سانتیاگو و تاثیر آنها بر سرزندگی شهری" به بررسی سرزندگی در شبکه سه لایه عابر پیاده که از خیابان‌ها، مناطق عابر پیاده و گالری‌های تجاری تشکیل شده، پرداخته است. این تحقیق نشان می‌دهد که بخش مهمی از سرزندگی در مرکز شهر سانتیاگو به دلیل ساختار بدنی و پیکربندی خیابان‌ها، مناطق عابر پیاده و گالری‌های تجاری است. این شبکه سه لایه عابر پیاده توانسته است تمایز تدریجی جریان عابر پیاده را در بلوک شهری معرفی کند و از این طریق اجاره پایین‌تر و متنوع‌سازی خرده‌فروشی را فراهم کند و این به نوبه خود تنوع اجتماعی ارائه‌دهندگان خدمات و کاربران را در مرکز تاریخی سانتیاگو تسهیل می‌کند (Geraldine, 2017). شهبازی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان "غربالگری عوامل سرزندگی محیطی در فضاهای باز مجموعه مسکونی" به شناسایی میزان اهمیت اثر هر یک از عوامل سرزندگی محیطی در فضاهای باز مجموعه مسکونی شهر تهران پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که ابعاد اجتماعی-فرهنگی موثرترین ابعاد بر سرزندگی محیطی فضاهای باز مجموعه مسکونی شهر تهران هستند (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۸).

با بررسی و واکاوی پیشینه در رابطه با موضوع تحقیق، می‌توان گفت تحقیقات مختلفی در حوزه سرزندگی حول مطالعات گروه‌های روانشناسی، گروه‌های شهرسازی و مطالعات فضاهای شهری، پیاده‌راه‌ها، خیابان‌ها و فضاهای معماری شکل گرفته با این حال پژوهش‌های انجام شده در حوزه فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی به نسبت کمتری انجام شده است. از طرفی در حوزه مطالعات فضاهای سکونتی معماری نیز بیشتر به فضای داخلی خانه و مسکن توجه شده و کمتر به طراحی معماری فضاهای باز و نیمه‌باز پرداخته شده است. علاوه بر این کم کردن هزینه‌ها یکی از دلایل بی‌توجهی در برنامه‌ریزی و ساخت مسکن انبوه در فضاهای باز و نیمه باز بین مجتمع‌های مسکونی می‌باشد. در نتیجه امکان انجام تحقیقات بیشتری پیرامون فضاهای باز و نیمه‌باز سکونتی وجود دارد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر برحسب هدف، کاربردی است. روش پژوهش انتخابی این تحقیق، آمیخته یا ترکیبی (کمی، کیفی) می‌باشد. بر اساس چگونگی دستیابی به داده‌های مورد نیاز (طرح تحقیق)، روش تحقیق توصیفی می‌باشد. در ادامه با بهره‌گیری از تحقیق پیمایشی، پژوهش انجام می‌شود. در مرحله اول عوامل موثر بر سرزندگی که از مطالعات کتابخانه‌ای استخراج گردیده است به وسیله پرسش‌نامه (روش دلفی) به متخصصین (اساتید عضو هیات علمی دانشگاه متخصص در حوزه‌های معماری و شهرسازی) ارائه گردید و با روش رتبه‌بندی فریدمن که شامل ۴ معیار

اصلی و ۷۰ ریزمعیار است، اولویت‌بندی شد. در مرحله بعد ریزمعیارهایی که بالاترین امتیاز را کسب کرده‌اند به عنوان ریزمعیار اصلی انتخاب و دسته‌بندی شدند که شامل ۴ معیار اصلی، ۱۸ ریزمعیار و ۶۱ گویه شد. بعد از انتخاب مهمترین معیارهای موثر بر سرزندگی، ریز معیارها با استفاده از تهیه جدول هدف محتوی از یافته‌های دیگران (مقالات علمی پژوهشی و ISI) به صورت پرسش‌نامه بسته‌پاسخ (روش کمی) تدوین و روایی و پایایی پرسش‌نامه بررسی و به ساکنین مجتمع مسکونی (۳۶۴ پرسش‌نامه، نمونه‌گیری با استفاده از جدول مورگان) ارائه گردید و در مورد آن‌ها نظرسنجی به عمل آمد. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله آمار استنباطی و تایید فرضیه‌ها از طریق تحلیل پیرسون، مولفه‌های عملکردی و کیفی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی موثر بر سرزندگی ساکنین مشخص گردید و در ادامه پیشنهادهای جهت طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز جهت ارتقا سرزندگی ارائه شد.

تدوین چهارچوب نظری

با توجه به ادبیات موضوع پیدا کردن اصول طراحی مبتنی بر سرزندگی ساکنین امری ضروری است. با مطالعه پیشینه پژوهش و ادبیات تحقیق، عوامل موثر بر سرزندگی از دیدگاه صاحب‌نظران معماری و شهرسازی استخراج گردید.

جدول ۱. عوامل موثر بر سرزندگی از دیدگاه صاحب‌نظران (نگارنده برگرفته از (بحرینی، ۱۳۸۲؛ پاکزاد، ۱۳۸۸؛ گلکار، ۱۳۸۵؛ پامیر، ۱۳۸۹؛ جیکوبز، ۱۳۸۶؛ چپ‌من، ۱۳۸۶؛ کریز، ۱۳۹۶؛ گهل، ۱۳۹۶؛ لنارد، ۱۳۸۶؛ لینچ، ۱۳۹۱؛ Carmona et al, 1997)

(Salzano, 2007; Montgomery, 1998; Landry, 2000)

ردیف	نظریه پرداز	سال	معیارهای عامل ایجاد سرزندگی		
			مولفه عملکردی	مولفه اجتماعی	مولفه فرهنگی
۱	جین جیکوبز	۱۹۶۱	تنوع فعالیت‌ها - تنوع کاربری‌ها - کاربردهای مختلط	جمعی‌های متراکم - تعاملات اجتماعی و فرهنگی	تعاملات فرهنگی
۲	راب کریز	۱۹۷۱	اختلاط کاربری - توجه به ورودی‌های ساختمان‌ها - سلسله مراتب توزیع کاربری‌ها	ایجاد ارتباط اجتماعی - فعالیت‌های شبانه‌روزی کاربری‌ها - توجه به حرکت پیاده در سطح شهر	-
۳	کوبین لینچ	۱۹۶۱	سازگاری - آسایش	-	سلامتی - عملکرد بیولوژیکی مطلوب - بقا
۴	آلن جکوبز و دونالد اپیلارد	۱۹۶۱	آسایش	فعالیت‌های انتخابی - فعالیت‌های تفریحی - فعالیت‌های اجتماعی	سلامتی (دور از تراکم جمعیت و آلودگی‌های صوتی و هوا)
۵	هانری لنارد	۱۹۶۱	مکان گرد هم آمدن غیر رسمی مردم در عرصه‌های عمومی - ایجاد تجربه‌های دوست‌داشتنی	امکان تماشای مردم و شنیدن صدای آن‌ها - فرصت اجتماعی شدن برای کودکان و نوجوانان در عرصه‌های عمومی	تایید و ارزش قائل شدن شهروندان برای یکدیگر

۶	یان گهگل	۱۹۹۶	عملکرد-کارایی- جبهه‌های فعال جلویی ساختمان‌ها- ارتباط مناسب بین فعالیت‌های داخل و خارج ساختمان‌ها- تراکم جمعیتی منطقی	زندگی شبانه‌روزی- امکان عبور و مرور آهسته و فعالیت پیاده	-	-
۷	دیوید چپمن	۱۹۹۶	تحرك- پویایی- تنوع فعالیت‌ها	-	-	-
۸	متیو کرمونا	۱۹۹۷	تنوع فعالیت‌ها - تناوب عملکردی	-	-	-
۹	جان مونتگومری	۱۹۹۱	اختلاط کاربری- فعالیت تجاری- جداره‌های فعال	بازارهای موقت- تعداد افراد در خیابان (حجم تردد عابر پیاده) در طول روز و شب	تعداد رخدادهای فرهنگی و مراسم طی سال	-
۱۰	چارلز لاندردی	۲۰۰۰	فعالیت خلاق-کارا- امنیت- ارتباط- تشریک مساعی-دسترسی	تراکم مفید افراد	هویت و تمایز-خلاقیت	پایدار
۱۱	سای پامیر	۲۰۰۷	تنوع و تمرکز کارکردها- پرتنوعی کاربری‌ها- راحتی-سازگاری- کاربری منعطف	-	-	-
۱۲	ادوارد سالزانو	۲۰۰۷	-	وجود زندگی اجتماعی در شهر	هویت- خوشبختی	پایداری اکولوژیکی
۱۳	حسین بحرینی	۲۰۰۲	فعالیت‌های کنار خیابان	وجود مراکز حیاتی- تراکم زیاد در جوار مراکز و جاده‌های اصلی	حس زندگی- هیجان	-
۱۴	جهانشاه پاکزاد	۲۰۰۳	تنوع در عملکرد و کاربری- عملکرد- امنیت پیاده در محیط فعالیت‌پذیری- استقرار کاربری‌های مرتبط با اوقات فراغت	-	-	-
۱۵	کوروش گلکار	۲۰۰۷	امنیت	-	تعلق مکانی- کیفیت عرصه همگانی- غنای حسی	همسازی با طبیعت- انرژی-پاکیزگی محیط- آسایش اقلیمی

- دسته‌بندی عوامل موثر بر سرزندگی براساس پرسش‌نامه بسته پاسخ: در این مرحله برای رسیدن به نتیجه مطلوب و انتخاب مهم‌ترین ریزمعیارها، معیارها دسته‌بندی گردید و به شکل پرسش‌نامه تدوین شد و با ۵ تن از متخصصین معماری و شهرسازی (عضو هیات علمی دانشگاه) برای امتیازدهی به هر یک از معیارها و انتخاب مهم‌ترین ریزمعیارها به وسیله پرسش‌نامه بسته پاسخ از کمترین (۱) تا بیشترین امتیاز (۵) برای هر ریزمعیار نظرسنجی انجام شد و به وسیله نرم‌افزار Spss22 و آزمون رتبه‌بندی فریدمن تحلیل انجام و مهم‌ترین ریزمعیارهای تاثیرگذار بر سرزندگی استخراج گردید. در ادامه با بررسی و تایید یافته‌های ادبیات تحقیق، پژوهش وارد مرحله بعدی گردید.

عوامل منتخب بر اساس مرور ادبیات موضوع و مصاحبه نیمه ساختاریافته: در ادامه با ۵ تن از متخصصین دیگر معماری و شهرسازی به صورت پرسش نامه بازپاسخ نظرسنجی انجام شد. ریزمعیارهای با اهمیت پایین تر حذف و بعضی ریزمعیارهایی که مشترک بودند ادغام گردیدند. در نهایت مهمترین مولفه های موثر بر سرزندگی در جدول (۲) تدوین شد.

جدول ۲. چهارچوب نظری، عوامل منتخب موثر بر سرزندگی (نگارندگان)

ابعاد				مولفه ها
زیست محیطی	فرهنگی	اجتماعی	عملکردی	
۱. پاکیزگی محیطی	۱. هویت	۱. فعالیت های اجتماعی	۵. کارایی	۱. آسایش
۲. همسازی با طبیعت	۲. غنای حسی	۲. فعالیت های تفریحی	۶. سازگاری	۲. امنیت
۳. آسایش اقلیمی	۳. تعاملات فرهنگی	۳. قابلیت حضورپذیری	۷. فعالیت پذیری	۳. انعطاف پذیری
		۴. سازگاری اجتماعی	۸. دسترسی	۴. تنوع کاربری ها

نظرسنجی از ساکنین مجتمع های مسکونی: در این مرحله از تحقیق به دلیل نبود پرسش نامه استاندارد برای سنجش از پرسش نامه بسته-پاسخ محقق ساخت استفاده شد. یافته های مراحل قبل با انتخاب حجم نمونه در مجتمع های مسکونی شهر رشت، از ساکنین به وسیله پرسش نامه مورد سنجش قرار خواهد گرفت و در صورت تایید، نتایج نهایی و اصول مربوط استخراج خواهند شد.

محدوده مورد مطالعه: محدوده مورد مطالعه استان گیلان، شهر رشت می باشد. موضوع مورد مطالعه مجتمع های مسکونی شهر است. سه مجتمع مسکونی کاکتوس، پردیسان و لاکانشهر رشت انتخاب شدند. نمونه گیری با استفاده از جدول مورگان انجام شده که با توجه به جمعیت مجتمع ها تعداد ۳۶۴ پرسش نامه تکمیل شده است. بیشتر مجتمع های مسکونی با جمعیت بالا خارج از محدوده مرکزی قرار گرفته اند. هر سه مجتمع در حاشیه شهر قرار دارند. این سه مجتمع با سه معیار انتخاب شدند: اختلاف طبقاتی و سطح درآمد ساکنین؛ جمعیت مناسب برای نظرسنجی؛ دارا بودن فضاهای نیمه باز و باز مناسب بین مجتمع ها. بدین ترتیب مجتمع مسکونی کاکتوس (شکل ۱) در منطقه حاشیه شمال شهر رشت با جمعیت ۱۰۰۰ نفر، مجتمع مسکونی پردیسان (شکل ۲) در محدوده حاشیه مرکزی رشت با جمعیت ۳۰۰۰ نفر و مجتمع مسکونی لاکانشهر (شکل ۳) در حاشیه جنوب رشت با جمعیت ۳۰۰۰ نفر انتخاب شدند.

شکل ۳. مجتمع مسکونی لاکانشهر

شکل ۲. مجتمع مسکونی پردیسان

شکل ۱. مجتمع کاکتوس

- روش ساخت ابزار تحقیق (پرسش‌نامه بسته‌پاسخ محقق‌ساخت): به دلیل اینکه پرسش‌نامه استاندارد برای سنجش سرزندگی در منظر کالبدی وجود نداشت، ابتدا عوامل موثر بر سرزندگی از دیدگاه صاحب‌نظران استخراج و بعد از نظرسنجی از متخصصین در نهایت به صورت جدول (۲) تدوین شد. سپس برای هر یک از مولفه‌ها تعدادی گویه تعریف شد و در نهایت پرسش‌نامه محقق‌ساخت مستخرج از چهارچوب نظری که شامل ۴ بعد اصلی می‌باشد با ۱۸ مولفه و ۶۱ گویه تدوین گردید که برای ۶۱ گویه، جدول هدف محتوی تهیه و تبدیل به پرسش‌نامه محقق‌ساخت شد. به منظور ارزیابی قابلیت اطمینان و پایایی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و ضریب آلفا معادل ۰.۸۶۶. به دست آمد که با توجه به مقدار آلفای کرونباخ مورد قبول، مقدار ضریب به دست آمده حاکی از قابلیت اطمینان بالای نتایج است.

■ بحث و تحلیل

■ تاثیر مولفه‌های بعد عملکردی در افزایش حس سرزندگی ساکنین

در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی در بعد عملکردی مولفه‌های: دسترسی، آسایش، امنیت، انعطاف‌پذیری، تنوع کاربری، کارایی، سازگاری و فعالیت‌پذیری تاثیرگذارند که میزان تاثیر هر یک از آنها از نظر پاسخ‌گویان بررسی شده است که نتایج آن به شرح ذیل است:

■ تاثیر مولفه «دسترسی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «دسترسی»: تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیر گذار بوده‌اند. در این بین سنجه «انجام درست علامت و نشانه‌گذاری‌ها برای مسیریابی صحیح و خوانا» با میانگین ۳.۷۲ و سنجه «رویت‌پذیر بودن دسترسی‌ها» با میانگین ۳.۴۰ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی تاثیر مولفه دسترسی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد	تعداد درصد			
۱.۱۹	۳.۷۲	۲۹.۱	۱۰.۶	۳۸.۷	۱۴۱	۱۴.۶	۵۳	۱۰.۴	۳۸	۷.۱	۲۶	انجام درست علامت و نشانه‌گذاری‌ها برای مسیریابی صحیح
۱.۱۵	۳.۴۰	۱۹.۲	۷۰	۲۹.۱	۱۰۶	۲۸.۳	۱۰۳	۱۷.۶	۶۴	۵.۵	۲۰	رویت‌پذیر بودن دسترسی‌ها
۱.۱۱	۳.۴۵	۱۷	۶۲	۳۶.۸	۱۳۴	۲۵.۵	۹۳	۱۴.۸	۵۴	۵.۸	۲۱	امکان تشخیص راحت فعالیت‌ها و کاربری‌ها در خیابان
۱.۰۳	۳.۵۱	۱۵.۹	۵۸	۳۹.۸	۱۴۵	۲۸.۳	۱۰۳	۱۱.۵	۴۲	۴.۴	۱۶	مناسب و اصولی بودن، اصول طراحی پارکینگ در مجموعه
۱.۱۵	۳.۵۷	۲۱.۴	۷۸	۳۹.۳	۱۴۳	۲۲.۵	۸۲	۸.۸	۳۲	۸	۲۹	مناسب بودن ابعاد معبر برای عبور و مرور آسان سواره و پیاده

■ تاثیر مولفه «آسایش» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «آسایش»: تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «عدم وجود ازدحام و شلوغی» با میانگین ۳.۷۶ و سنجه «وجود آسایش صوتی» با میانگین ۳.۳۱ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۴).

جدول ۴. توزیع فراوانی تاثیر مولفه آسایش در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۰۸	۳.۷۶	۹۲	۲۵.۳	۱۵۷	۴۳.۱	۱۹۸	۷۲	۵۸	۲۱	۶	۲۲	عدم وجود ازدحام و شلوغی
۱.۰۲	۳.۳۱	۴۴	۱۲.۱	۱۱۴	۳۱.۳	۳۷.۱	۱۳۵	۱۴.۳	۵۲	۵.۲	۱۹	وجود آسایش صوتی
۱.۱۱	۳.۳۳	۴۴	۱۲.۱	۱۴۶	۴۰.۱	۲۳.۹	۸۷	۱۶.۲	۵۹	۷.۷	۲۸	استفاده از سایه بان در محوطه ها و مسیرهای پارک
۱.۱۸	۳.۴۴	۶۷	۱۸.۴	۱۳۹	۳۸.۲	۲۰.۱	۷۳	۱۵.۷	۵۷	۷.۷	۲۸	وجود مکان های راحت و کافی و امکان انتخاب آزاد افراد جهت نشستن در سایه یا آفتاب.

تاثیر مولفه «امنیت» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخها بر حسب مولفه «امنیت»: تمامی سنجه ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع های مسکونی تاثیرگذار بوده اند. در این بین سنجه «نظارت و نگهداری قوی در مجموعه» با میانگین ۳.۹۸ و سنجه «وجود ایمنی افراد پیاده در برابر سواره (در مسیرها)» با میانگین ۳.۴۹ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین هستند (جدول ۵).

جدول ۵. توزیع فراوانی تاثیر مولفه امنیت در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۸	۳.۷۰	۱۰۵	۲۸.۸	۱۳۱	۳۶	۱۷.۶	۶۴	۱۱	۴۰	۶۰.۶	۲۴	احساس امنیت در مجتمع
۱.۱۲	۳.۷۱	۹۹	۲۷.۲	۱۳۱	۳۶	۲۳.۴	۸۵	۷.۴	۲۷	۶	۲۲	عدم وقوع جرم و بزهکاری در مجموعه
۰.۹۶	۳.۵۴	۵۰	۱۳.۷	۱۵۲	۴۱.۸	۳۳.۸	۱۲۳	۶	۲۲	۴.۷	۱۷	برخورداری خیابان ها در شب از نور مناسب
۱.۰۷	۳.۴۹	۵۲	۱۴.۳	۱۶۳	۴۴.۸	۲۲.۵	۸۲	۱۲.۱	۴۴	۶.۳	۲۳	وجود ایمنی افراد پیاده در برابر سواره (در مسیرها)
۱.۰۰	۳.۶۱	۶۳	۱۷.۳	۱۶۴	۴۵.۱	۲۱.۲	۷۷	۱۴.۳	۵۲	۲.۲	۸	وجود کاربری های تجاری به صورت شبانه روزی
۰.۹۱	۳.۹۸	۱۱۱	۳۰.۵	۱۶۲	۴۴.۵	۱۹.۵	۷۱	۳.۳	۱۲	۲.۲	۸	نظارت و نگهداری قوی در مجموعه
۰.۹۸	۳.۴۶	۶۱	۱۶.۸	۱۰۵	۲۸.۸	۴۰.۴	۱۴۷	۱۱.۳	۴۱	۲.۷	۱۰	طراحی و نصب پنجره ها و حفاظ های مناسب در
۱.۰۶	۳.۵۲	۶۴	۱۷.۶	۱۳۴	۳۶.۸	۳۱.۶	۱۱۵	۸	۲۹	۶	۲۲	کنترل ورودی های مختلف ساختمان ها توسط دوربین
۰.۹۱	۳.۶۴	۵۴	۱۴.۸	۱۷۰	۴۶.۷	۲۸.۶	۱۰۴	۷.۱	۲۶	۲.۷	۱۰	عدم وجود گوشه های کنج و نقاط غافلگیری در محوطه

تاثیر مولفه «انعطاف پذیری» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخها بر حسب مولفه «انعطاف پذیری»: تمامی سنجه ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع های مسکونی تاثیرگذار بوده اند. در این بین سنجه «قابلیت استفاده های متفاوت از فضا برای کاربری های مختلف فضاهای باز و نیمه باز موجود در مجموعه» با میانگین ۳.۵۷ و سنجه «وجود انعطاف پذیری خیابان برای مراسم آیینی، مذهبی و تفریحی» با میانگین ۳.۲۵ به ترتیب دارای بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین هستند (جدول ۶).

جدول ۶. توزیع فراوانی تاثیر مولفه انعطاف پذیری در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۸	۳.۵۰	۱۹.۵	۷۱	۳۹.۳	۱۴۳	۲۱.۷	۷۹	۱۰.۴	۳۸	۹.۱	۳۳	استفاده از مبلمان‌های منعطف کم‌جا و قابل جابه‌جایی
۱.۰۴	۳.۵۷	۱۵.۷	۵۷	۴۵.۹	۱۶۷	۲۴.۵	۸۹	۷.۷	۲۸	۶.۳	۲۳	قابلیت استفاده‌های متفاوت از فضا برای کاربری‌های مختلف فضاهای باز و نیمه‌باز
۱.۱۵	۳.۲۵	۱۵.۹	۵۸	۲۵.۸	۹۴	۳۴.۱	۱۲۴	۱۵.۷	۵۷	۸.۵	۳۱	وجود انعطاف‌پذیری خیابان برای مراسم آیینی، مذهبی تفریحی

■ تاثیر مولفه «تنوع کاربری‌ها» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «تنوع کاربری‌ها»: تمامی سنج‌ها با میزان پایین‌تر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنج «وجود کاربری‌های مختلف تجاری، فضای سبز، آموزشی در محدوده کاربری مسکونی» با میانگین ۲.۳۰ و سنج «وجود تنوع فعالیتی در کاربری‌های تجاری» با میانگین ۲.۱۵ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. توزیع فراوانی تاثیر مولفه تنوع کاربری‌ها در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۸۰	۲.۰۵	۱۱.۳	۴۱	۱۰.۷	۳۹	۲۹.۹	۱۰۹	۳۱.۶	۱۱۵	۱۶.۵	۶۰	وجود کاربری‌های مختلف تجاری، فضای سبز، آموزشی در محدوده کاربری مسکونی
۱.۷۶	۲.۳۰	۵.۸	۲۱	۱۲.۴	۴۵	۳۲.۷	۱۱۹	۳۵.۴	۱۲۹	۱۳.۷	۵۰	وجود تنوع فعالیتی در کاربری‌های تجاری

■ تاثیر مولفه «کارایی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «کارایی»: سنج «رضایت از شبکه معابر و کیفیت آن» پایین‌تر از میانگین و تمامی سنج‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنج «رضایت از ارائه خدمات در مجتمع» با میانگین ۳.۶۳ و سنج «رضایت از شبکه معابر و کیفیت آن» با میانگین ۲.۷۶ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۸).

جدول ۸. توزیع فراوانی تاثیر مولفه کارایی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۰	۳.۶۳	۲۱.۲	۷۷	۴۲.۳	۱۵۴	۲۲	۸۰	۷.۷	۲۸	۶.۹	۲۵	رضایت از ارائه خدمات در مجتمع
۱.۱۲	۳.۵۳	۱۸.۴	۶۷	۴۱.۵	۱۵۱	۲۱.۷	۷۹	۱۱.۳	۴۱	۷.۱	۲۶	راحت‌تر بودن دسترسی به خدمات عمومی در مجتمع
۱.۹۶	۳.۳۳	۱۳.۲	۴۸	۳۵.۴	۱۲۹	۲۶.۴	۹۶	۱۲.۶	۴۶	۱۲.۱	۴۴	رضایت از نظافت مجموعه

۱.۲۰	۲.۷۶	۹.۹	۳۶	۱۵.۹	۵۸	۳۱.۶	۱۱۵	۲۵.۳	۹۲	۱۷.۳	۶۳	رضایت از شبکه معابر و کیفیت آن
------	------	-----	----	------	----	------	-----	------	----	------	----	--------------------------------

تاثیر مولفه «سازگاری» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «سازگاری» سنج «عدم ایجاد مزاحمت کاربری‌های جانبی برای کاربری‌های مسکونی» با میزان بالاتر از میانگین ۳.۴۵ در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده است (جدول ۹).

جدول ۹. توزیع فراوانی تاثیر مولفه سازگاری در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۰.۹۸	۳.۴۵	۱۶.۳	۶۱	۲۸.۸	۱۰.۵	۴۰.۴	۱۴۷	۱۱.۳	۴۱	۲.۷	۱۰	عدم ایجاد مزاحمت کاربری‌های جانبی برای کاربری‌های مسکونی

تاثیر مولفه «فعالیت‌پذیری» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «فعالیت‌پذیری»: تمامی سنج‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنج «وجود فضاهای چندمنظوره و مستعد فعالیت‌های مختلف برای تشکیل اجتماعات خودجوش» با میانگین ۳.۶۰ و سنج «وجود فضاهای باز و نیمه‌باز برای فعالیت‌های مختلف در مجموعه» با میانگین ۳.۳۱ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. توزیع فراوانی تاثیر مولفه فعالیت‌پذیری در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۶	۳.۳۱	۱۳.۵	۴۹	۳۶.۸	۱۳۴	۲۷.۷	۱۰۱	۱۱.۳	۴۱	۱۰.۷	۳۹	وجود فضاهای باز و نیمه‌باز برای فعالیت‌های مختلف
۱.۱۳	۳.۵۴	۲۰.۳	۷۴	۳۹	۱۴۲	۲۲	۸۰	۱۲.۱	۴۴	۶.۶	۲۴	عدالت استفاده از فضاها در مجموعه
۱.۸۵	۳.۶۰	۱۴.۸	۵۴	۴۱.۸	۱۵۲	۲۹.۱	۱۰۶	۸.۸	۳۲	۵.۲	۱۹	وجود فضاهای چندمنظوره و مستعد فعالیت‌های مختلف برای تشکیل اجتماعات خودجوش

تاثیر مولفه‌های بعد اجتماعی در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی در بعد اجتماعی، مولفه‌های فعالیت‌های اجتماعی، فعالیت‌های تفریحی، قابلیت حضورپذیری، سازگاری اجتماعی تاثیرگذارند که میزان تاثیر هر یک از آنها از نظر پاسخگویان بررسی شده است و نتایج هر یک به شرح ذیل است:

تاثیر مولفه «فعالیت‌های اجتماعی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «فعالیت‌های اجتماعی»: تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «انجام رفت و آمد، حضور، ماندن و استفاده از فضاهای باز توسط ساکنین مجموعه» با میانگین ۳.۵۷ و سنجه «برگزاری جلسات عمومی با حضور ساکنین» با میانگین ۳.۴۴ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. توزیع فراوانی تاثیر مولفه فعالیت‌های اجتماعی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۵	۳.۴۸	۱۹.۵	۷۱	۳۶.۵	۱۳۳	۲۳.۹	۸۷	۱۲.۹	۴۷	۷.۱	۲۶	ارتباط اجتماعی با ساکنین در محوطه
۱.۱۸	۳.۴۴	۱۹.۸	۷۲	۳۳	۱۲۰	۲۵.۳	۹۲	۱۳.۷	۵۰	۸	۲۹	برگزاری جلسات عمومی با حضور ساکنین
۱.۱۴	۳.۵۷	۲۳.۹	۸۷	۳۳.۸	۱۲۳	۲۳.۱	۸۴	۱۴	۵۱	۵.۲	۱۹	انجام رفت و آمد، حضور، ماندن و استفاده از فضاهای باز

تاثیر مولفه «فعالیت‌های تفریحی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «فعالیت‌های تفریحی» تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «سپری کردن اوقات فراغت در پارک‌ها، آلاچیق‌ها، فضاهای سبز، زمین‌های ورزشی، استخرهای ورزشی و فضاهای مناسب تفریحی دیگر» با میانگین ۳.۵۱ و سنجه «وجود سالن‌های ورزشی و تجهیزات مناسب سنین مختلف در مجموعه» با میانگین ۳.۱۲ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. توزیع فراوانی تاثیر مولفه فعالیت‌های تفریحی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۰۹	۳.۵۱	۱۹.۸	۷۲	۳۴.۶	۱۲۶	۲۶.۶	۹۷	۱۴.۸	۵۴	۴.۱	۱۵	سپری کردن اوقات فراغت در پارک‌ها، آلاچیق‌ها، فضاهای سبز، زمین‌های ورزشی، استخرهای ورزشی
۱.۲۹	۳.۱۲	۱۵.۷	۵۷	۲۸.۶	۱۰۴	۲۲.۳	۸۱	۱۸.۷	۶۸	۱۴.۸	۵۴	وجود سالن‌های ورزشی و تجهیزات مناسب سنین مختلف
۱.۱۸	۳.۳۴	۱۷	۶۲	۳۳.۵	۱۲۲	۲۳.۶	۸۶	۱۸.۱	۶۶	۷.۷	۲۸	برخورداری از محوطه‌های مخصوص بازی برای کودکان، نوجوانان، جوانان و سالمندان

تاثیر مولفه «قابلیت حضورپذیری» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «قابلیت حضورپذیری»: تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «وجود فضاهایی با مبلمان و تجهیزات برای جمع شدن افراد دورهم» با میانگین ۳.۳۸ و سنجه «وجود پارک‌ها با گروه‌های سنی

مختلف» با میانگین ۳.۲۱ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده اند (جدول ۱۳).

جدول ۱۳. توزیع فراوانی تاثیر مولفه قابلیت حضورپذیری در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۲۰	۳.۲۸	۶۸	۱۸.۷	۳۳	۱۲.۰	۲۵.۵	۹۳	۱۳.۲	۴۸	۹.۶	۳۵	وجود فضاهایی با مبلمان و تجهیزات برای جمع شدن افراد دورهم
۱.۲۳	۳.۲۱	۶۹	۱۹	۳۱.۶	۱۱۵	۲۱.۷	۷۹	۱۵.۷	۵۷	۱۱.۸	۴۳	وجود پارکها با گروههای سنی مختلف

■ تاثیر مولفه «سازگاری اجتماعی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخها بر حسب مولفه «سازگاری اجتماعی»: سنجه «امکان استفاده از فضاها در محوطه مجموعه به تنهایی یا به صورت گروههای جمعی و دوستانه» با میزان بالاتر از میانگین ۳.۴۴ در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمعهای مسکونی تاثیرگذار بوده است (جدول ۱۴).

جدول ۱۴. توزیع فراوانی تاثیر مولفه سازگاری اجتماعی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۲۰	۳.۴۴	۶۹	۱۹	۳۶.۳	۱۳۲	۲۱.۷	۷۹	۱۴.۳	۵۲	۸.۵	۳۱	امکان استفاده از فضاها در محوطه مجموعه به تنهایی یا به صورت گروههای جمعی و دوستانه

■ تاثیر مولفه‌های بعد فرهنگی در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمعهای مسکونی در بعد فرهنگی مولفه‌های: هویت، غنای حسی و تعاملات فرهنگی تاثیرگذارند که میزان تاثیر هر یک از آنها از نظر پاسخگویان بررسی شده است و نتایج به شرح ذیل است:

■ تاثیر مولفه «هویت» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخها بر حسب مولفه «هویت»: تعدادی سنجه با میزان بالاتر از میانگین و تعدادی سنجه در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمعهای مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «شاخص و خوانا بودن ورودی مجموعه مسکونی» با میانگین ۳.۳۵ و سنجه «ملاحظه مصالح بومی مانند چوب یا مصالح مقاوم با طرح چوب در محوطه» با میانگین ۲.۷۰ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. توزیع فراوانی تاثیر مولفه هویت در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۲۵	۳.۳۵	۷۰	۱۹.۲	۳۳.۸	۱۲۳	۲۱.۴	۷۸	۱۴.۳	۵۲	۱۱.۳	۴۱	شاخص و خوانا بودن ورودی مجموعه مسکونی

۱.۱۷	۳.۲۳	۱۳.۷	۵۰	۳۱.۶	۱۱۴۵	۲۸.۳	۱۰.۳	۱۶.۸	۶۱	۹.۶	۳۵	شاخص و منحصر به فرد بودن طراحی فضاهای باز
۱.۳۴	۳.۰۱	۱۶.۲	۵۹	۲۲.۵	۸۲	۲۵.۳	۹۲	۱۷	۶۲	۱۸.۷	۶۸	جلوه خاص بخشیدن به محوطه توسط تراس‌های سرتاسری نما
۱.۳۷	۲.۸۶	۱۲.۴	۴۵	۲۶.۴	۹۶	۲۰.۶	۷۵	۱۶.۵	۶۰	۲۴.۲	۸۸	ملاحظه تزئینات بومی گیلان در مجموعه مسکونی
۱.۳۶	۲.۸۵	۱۲.۴	۴۵	۲۶.۱	۹۵	۱۹.۵	۷۱	۱۸.۱	۶۶	۲۳.۹	۸۷	استفاده از گلدان‌های گلی و سفالی در ایوان و محوطه
۱.۳۲	۲.۷۰	۱۰.۷	۳۹	۲۰.۹	۷۶	۲۰.۶	۷۵	۲۳.۶	۸۶	۲۴.۲	۸۸	ملاحظه مصالح بومی مانند چوب یا مصالح مقاوم با طرح چوب

تاثیر مولفه «غناي حسی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «غناي حسی»: تمامی سنجه‌ها با میزان پایین‌تر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «شنیده شدن صدای فعالیت‌های روزمره مردم در محوطه مجتمع» با میانگین ۲.۹۶ و سنجه «به مشام رسیدن بوهای خاطره‌انگیز در فضای باز» با میانگین ۲.۶۲ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۶).

جدول ۱۶. توزیع فراوانی تاثیر مولفه غناي حسی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۱۹	۲.۹۶	۳۷	۱۰.۲	۲۶.۶	۹۷	۲۴.۲	۸۸	۲۷.۲	۹۹	۱۱.۸	۴۳	شنیده شدن صدای فعالیت‌های روزمره مردم در محوطه مجتمع
۱.۲۶	۲.۴۴	۵۷	۱۵.۷	۲۲.۵	۸۲	۱۴	۵۱	۲۳.۴	۸۵	۲۴.۵	۸۹	به مشام رسیدن بوهای خاطره‌انگیز در فضای باز

تاثیر مولفه «تعاملات فرهنگی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «تعاملات فرهنگی»: سنجه «برگزاری مکانی و زمانی مناسب مراسم و جشن‌های فرهنگی، هنری و غیره» با میانگین ۲.۷۹ با میزان پایین‌تر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده است (جدول ۱۷).

جدول ۱۷. توزیع فراوانی تاثیر مولفه تعاملات فرهنگی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱.۳۲	۲.۷۹	۴۱	۱۱.۳	۲۳.۱	۸۴	۲۰.۹	۷۶	۲۲.۵	۸۲	۲۲.۳	۸۱	برگزاری مکانی و زمانی مناسب مراسم جشن‌های فرهنگی، هنری

تاثیر مولفه‌های بعد زیست‌محیطی در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی در بعد زیست‌محیطی مولفه‌های پاکیزگی محیطی، همسازي با طبیعت و آسایش اقلیمی تاثیرگذارند که میزان تاثیر هر یک از آنها از نظر پاسخگویان بررسی شده است و نتایج آن به شرح ذیل است:

■ تاثیر مولفه «پاکیزگی محیطی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «پاکیزگی محیطی»: تمامی سنجه‌ها با میزان پایین‌تر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «بیشتر بودن پاکیزگی هوا در مجموعه به نسبت سایر نقاط شهر» با میانگین ۲.۹۸ و سنجه «مناسب بودن کیفیت ارائه خدمات عمومی» با میانگین ۲.۷۴ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۸).

جدول ۱۸. توزیع فراوانی تاثیر مولفه پاکیزگی محیطی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱.۳۸	۲.۷۷	۱۳.۵	۴۹	۲۰.۶	۷۵	۱۸.۱	۶۶	۲۳.۴	۸۵	۲۴.۲	۸۸	تمیز و عاری از آلودگی محیط خیابان
۱.۳۲	۲.۹۸	۱۵.۷	۵۷	۲۲.۸	۸۳	۲۲.۵	۸۲	۲۲.۳	۸۱	۱۶.۸	۶۱	بیشتر بودن پاکیزگی هوا در مجموعه
۱.۲۶	۲.۷۴	۹.۳	۳۴	۲۱.۷	۷۹	۲۳.۱	۸۴	۲۵	۹۱	۲۰.۹	۷۶	مناسب بودن کیفیت ارائه خدمات عمومی

■ تاثیر مولفه «همسازی با طبیعت» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «همسازی با طبیعت»: تمامی سنجه‌ها با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده‌اند. در این بین سنجه «ملاحظه گونه‌های گیاهی متفاوت در مجموعه» با میانگین ۳.۱۴ و سنجه «دوست داشتن طبیعت و فضای سبز مجموعه» با میانگین ۳.۰۲ به ترتیب بیشترین و کمترین تاثیرگذاری در حس سرزندگی ساکنین را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۱۹).

جدول ۱۹. توزیع فراوانی تاثیر مولفه همسازی با طبیعت در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱.۲۳	۳.۰۲	۱۴.۸	۵۴	۲۲.۵	۸۲	۲۹.۴	۱۰۷	۲۰.۳	۷۴	۱۲.۹	۴۷	دوست داشتن طبیعت و فضای سبز
۱.۱۹	۳.۱۴	۱۲.۹	۴۷	۲۸.۳	۱۰۳	۳۱.۳	۱۱۴	۱۴.۸	۵۴	۱۲.۶	۴۶	ملاحظه گونه‌های گیاهی متفاوت

■ تاثیر مولفه «آسایش اقلیمی» در افزایش حس سرزندگی ساکنین:

بررسی توزیع فراوانی پاسخ‌ها بر حسب مولفه «آسایش اقلیمی»: سنجه «راضی بودن از آب و هوای شهر» با میانگین ۳.۱۸ با میزان بالاتر از میانگین در افزایش حس سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار بوده است (جدول ۲۰).

جدول ۲۰. توزیع فراوانی تاثیر مولفه آسایش اقلیمی در افزایش حس سرزندگی ساکنین (نگارندگان)

SD	X	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		گویه
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱.۲۴	۳.۱۸	۱۶.۸	۶۱	۲۶.۴	۹۶	۲۶.۶	۹۷	۱۸.۷	۶۸	۱۱.۵	۴۲	راضی بودن از آب و هوای شهر

نتیجه‌گیری و ارائه اصول طراحی

هدف کلی پژوهش حاضر یافتن اصولی برای طراحی و ساخت فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی در جهت افزایش سرزندگی ساکنین مجتمع‌های مسکونی می‌باشد. فرضیه تحقیق بر این استوار بوده که بین کیفیت محیط فضای باز با سلامت روانی و فیزیکی ساکنین مجموعه ارتباط وجود دارد. بدین ترتیب ویژگی‌های فیزیکی فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع مسکونی می‌تواند در جهت افزایش میزان سرزندگی یا کاهش آن موثر باشد. بنابراین در پژوهش حاضر تاثیر چهار متغیر مستقل چون: بعد عملکردی با مولفه‌های دسترسی، آسایش، امنیت، انعطاف‌پذیری، تنوع کاربری‌ها، کارایی، سازگاری، فعالیت‌پذیری؛ بعد اجتماعی با مولفه‌های فعالیت‌های اجتماعی، فعالیت‌های تفریحی، قابلیت حضورپذیری، سازگاری اجتماعی؛ بعد فرهنگی با مولفه‌های هویت، غنای حسی، تعاملات فرهنگی؛ بعد زیست‌محیطی با مولفه‌های پاکیزگی محیطی، همسازي با طبیعت، آسایش اقلیمی بر متغیر وابسته سرزندگی مورد آزمون قرار گرفته است. جهت انجام آزمون از نظریات متخصصین معماری و شهرسازی طی دو مرحله در چارچوب پرسشنامه بسته پاسخ محقق ساخته و مصاحبه نیمه‌سازمان‌یافته استفاده شده است.

نتایج مطالعات میدانی تحقیق نشان می‌دهد که بین مولفه‌های عملکردی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی این پژوهش و میزان سرزندگی ساکنین مجموعه ارتباط معناداری وجود دارد و هر چه میزان دسترسی، آسایش، امنیت، انعطاف‌پذیری، تنوع کاربری‌ها، کارایی، سازگاری، فعالیت‌پذیری محیط، فعالیت‌های اجتماعی، فعالیت‌های تفریحی، قابلیت حضورپذیری، سازگاری اجتماعی، هویت، غنای حسی، تعاملات فرهنگی، پاکیزگی محیطی، همسازي با طبیعت و آسایش اقلیمی در محیط بیشتر باشد محیط پویا و سرزنده‌تر است. در نهایت با توجه به پژوهش انجام شده می‌توان توصیه‌ها و راه‌حلهایی در حوزه طراحی معماری برای ارتقای سرزندگی ساکنین در فضاهای باز و نیمه‌باز مجتمع‌های مسکونی پیشنهاد نمود که عبارتند از:

جدول ۲۱. راهکارهای طراحی (نگارندگان)

دسترسی	مؤلفه عملکردی	راهکارهای طراحی
مسیریابی صحیح و خوانا با استفاده از علامت و نشانه‌گذاری‌ها (شامل شماره‌گذاری و نام‌گذاری مجموعه، بلوک‌ها، واحدها و علائم مسیرها)، قابل رویت بودن و سادگی مسیرهای دسترسی پیاده با تلفیقی از فرم ساختمانی، طراحی منظر و علامت‌گذاری‌های ساده و خوانا، اجتناب از ایجاد ابهام در ورودی‌های اصلی و فرعی و جلو و پشت ساختمان، استفاده از رمپ برای معلولین در مسیرها، مناسب بودن کیفیت خیابان‌ها و مسیرها، طراحی سطوح توقف ماشین و استفاده از اختلاف مصالح و رنگ برای ایجاد شخصیت لازم به مسیرهای پیاده و تفکیک مسیرهای اولیه و ثانویه، خوانا بودن خیابان و امکان تشخیص راحت فعالیت‌ها و فضاها در آن، فراهم ساختن مسیر و امکان دوچرخه‌سواری.	کمینه کردن آلودگی بصری (شامل عناصر چشم‌آزار، نقاط کثیف و سیاهی) در نماهای ساختمان و دیوارهای محوطه با استفاده از عنصر رنگ و مصالح، طراحی مکان‌های راحت و کافی و امکان انتخاب آزاد افراد جهت نشستن در سایه یا آفتاب، استفاده از مصالح مشخص در پیاده‌روها برای آسایش افراد نابینا، ایجاد و طراحی مبلمان‌ها و مسیرهای مشخص برای فعالیت‌های مختلف نشستن، تماشا، خرید، بازی و دوچرخه‌سواری و ...، ایجاد محوطه‌های مخصوص بازی برای کودکان، نوجوانان، جوانان و سالمندان جهت آسایش ساکنین، کمینه کردن آلودگی صوتی.	
تقلید از نور روز در مسیرهای سواره و نبودن نقطه کور، افزایش ایمنی پیاده در برابر سواره در مسیرها با استفاده از طراحی اصولی و مناسب، تاکید بر نورپردازی مسیرهای پیاده و تثبیت تصویر ذهنی قوی از آنها، کنترل ورودی‌های مختلف ساختمان‌ها توسط دوربین مداربسته، استفاده از مصالح نرم و ایمن در کف‌سازی پارک‌های کودکان، پیش‌بینی کاربری‌های مختلف تجاری، فضای سبز، آموزشی در محدوده کاربری مسکونی، طراحی و نصب صحیح پنجره‌ها و حفاظ‌های مناسب در ساختمان، استفاده عملکردی و نورپردازی در گوشه‌ها و کنج محوطه در جهت کاهش وجود نقاط غافلگیری (فضاهای دور از دید مردم) در محوطه.		

ایجاد قابلیت استفاده‌های متفاوت از فضا برای کاربری‌های مختلف مانند ورزشی، تفریحی، تجاری، فرهنگی و آموزشی، پارکینگ عمومی، بازارهای هفتگی و ... استفاده از مبلمان‌های منعطف کم‌جا و قابل جابه‌جایی در محوطه به وسیله ساکنین، طراحی فضاها در محوطه مجموعه در جهت حفظ حریم خصوصی افراد در قالب گروه‌های جمعی یا استفاده از فضاها به صورت انفرادی. طراحی انعطاف‌پذیر و متنوع برای ایجاد تنوع فعالیتی مختلف مانند رستوران، کافی شاپ، پوشاک، آب میوه و بستنی و....	انعطاف‌پذیری		
ارائه خدمات به صورت متعادل و مناسب برای همه ساکنین، عدالت در دسترسی به خدمات.	کارایی		
پیش‌بینی کاربری‌ها در جهت عدم ایجاد مزاحمت کاربری‌های جانبی (مانند فروشگاه‌های مختلف، فضاهای خدماتی مانند تعمیرگاه‌های مکانیکی و...) برای کاربری‌های مسکونی.	سازگاری		
ایجاد قابلیت استفاده متنوع از فضا برای فعالیت‌های مختلف مانند نشستن، قدم زدن، مطالعه کردن، مکث، تماشا، بازی، موسیقی زنده، نقاشی در فضا، صنایع دستی و...؛ طراحی و ایجاد فضاهایی برای فعالیت‌های متفاوت و فرصت‌های مساوی برای مردان و زنان مانند امکان ورزش همزمان برای مردان و زنان در مجموعه.	فعالیت‌پذیری	مولفه اجتماعی	
طراحی و اختصاص مکان‌هایی جهت برگزاری جلسات عمومی هر مجتمع، فراهم کردن مکان‌هایی جهت افزایش ارتباط اجتماعی و تعاملات دو طرفه افراد در مجموعه، فرصت اجتماعی شدن برای کودکان و نوجوانان در عرصه‌های عمومی، طراحی مکان‌هایی برای مکث و ایجاد قرارگاه‌های رفتاری در محوطه مجموعه‌ها.	فعالیت اجتماعی		
فراهم کردن فضاهایی در خصوص رفت و آمد، حضور، ماندن و استفاده از فضاهای باز (مانند نشستن، تماشا، خرید، بازی و دوچرخه‌سواری و ...).	فعالیت تفریحی		
طراحی محوطه‌های مخصوص بازی برای کودکان، نوجوانان، جوانان و سالمندان، ایجاد فضاهایی با مبلمان و تجهیزات (نیمکت‌های نشستن، سطل آشغال، چراغ روشنایی، تیر برق، سکوها، آلاچیق‌ها) برای جمع شدن افراد دورهم، اختصاص بخشی از پیاده‌روها با مصالح مشخص برای افراد نابینا، طراحی و ایجاد فضا برای امکان تشکیل اجتماعات خودجوش، ایجاد فضای تعامل و نشستن و فضای کافی عبور عابرین در فضاهای پیاده.	حضورپذیری		
طراحی فضا در جهت حفظ حریم خصوصی افراد در جهت استفاده به صورت تکی، طراحی فضا در جهت قابلیت استفاده از فضاها در محوطه مجموعه به صورت گروه‌های جمعی و دوستانه.	سازگاری اجتماعی		
طراحی شاخص و منحصر به فرد در فضاهای باز محوطه، تاکید بر سبک معماری با هویت و ساماندهی نمای ساختمان‌ها، استفاده از تراس‌های سرتاسری در بدنه نمای ساختمان‌ها و ایجاد جلوه‌های خاص و منحصر به فرد، طراحی ورودی شاخص برای هر بلوک و کل مجموعه، ایجاد خاطره‌انگیزی و هویت‌مندی در فضاهای باز با استفاده از عناصر با ارزش‌های تاریخی فرهنگی، طراحی و تاکید بر سبک معماری با هویت، ساماندهی نمای ساختمان‌ها و طراحی شاخص و خوانا، طراحی شاخص و منحصر به فرد فضاهای باز محوطه، طراحی ورودی‌های خوانا، شاخص و با هویت، طراحی معبرهای خوانا، تاکید بر سبک معماری بومی و محلی، استفاده از نشانه‌ها، الگوها، موتیف‌ها و تزئینات بومی در عناصر معماری (پنجره‌ها، تراس‌ها، نرده‌ها و نمای بومی، دیوارهای محوطه و بدنه و جداره‌های فضاهای باز و نیمه‌باز)، استفاده از رنگ و مصالح بومی مانند رنگ آبی فیروزه‌ای، رنگ سفالی و مصالحی مانند چوب یا مصالح مقاوم با طرح چوب، استفاده از بام‌های شیبدار جهت افزایش هویت بومی.	هویت		
استفاده از گل‌ها و گیاهان معطر برای افزایش غنای حسی محیط، پیش‌بینی مکان‌هایی برای فعالیت‌های تجاری غذایی مانند نانوايي، غذا و ... در جهت بالا بردن تعاملات اجتماعی و ایجاد بوهای خاطره‌انگیز در جهت افزایش غنای حسی، پیش‌بینی و طراحی پارک‌های بازی کودکان در هر بخش از محوطه فضاهای باز، برای جمع شدن خانواده‌ها در جهت افزایش غنای حسی محیط	غنای حسی		
پیش‌بینی و طراحی فضاهای باز و نیمه‌باز برای برگزاری مراسم و جشن‌های فرهنگی، هنری در زمان‌های خاص سال.	تفاعلات فرهنگی	مولفه فرهنگی	

راهنمایی در جهت کاهش آلودگی هوا و افزایش پاکیزگی هوا، محیط خیابان تمیز و عاری از آلودگی.	پاکیزگی محیطی	مولفه زیست‌محیطی
استفاده از درختان، فضای سبز، در جهت افزایش پاکیزگی هوا و طراوت ساکنین، استفاده از گونه‌های گیاهی متفاوت در مجموعه جهت همسازی با طبیعت، طراحی معمارانه فضاهای باز با تلفیقی از عنصر آب، خاک و گیاهان در محوطه مجموعه.	همسازی با طبیعت	
ارائه راهکارهای معمارانه در جهت رعایت فاصله ساختمان‌ها و ایجاد فضاهای باز بین بناها جهت استفاده بیشتر و بهتر از نور آفتاب و همچنین منظر مناسب، طراحی گشوده فضاهای باز و نیمه‌باز خیابان‌ها و معابر جهت افزایش گردش هوا و کوران در مجموعه، استفاده از فضاهای نیمه‌باز مانند تراس و بالکن در بناها در جهت ایجاد تهویه بهتر و کوران هوا در آب و هوای شرجی شهر، استفاده از بام‌های شیب‌دار در سقف فضاهای نیمه باز و بناهای مجموعه.	آسایش اقلیمی	

فهرست منابع

- بحرینی، سیدحسین. (۱۳۸۲). **فرآیند طراحی شهری**. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۸). **سیر اندیشه‌ها در شهرسازی ۱**. تهران: شهیدی.
- پامیر، سای. (۱۳۸۹). **آفرینش مرکز شهری سرزنده**. ترجمه: مصطفی بهزادفر و امیر شکیبامنش. تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.
- پوراحمد، احمد و زارعی، جواد. (۱۳۹۴). **سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه ۹ شهر تهران**. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، (۲۱)، ۶-۱۸، ۱.
- جلیلی، محمد و عینی‌فر، علیرضا و طلپسچی، غلامرضا. (۱۳۹۲). **فضای باز مجموعه‌های مسکونی و پاسخ‌دهی محیطی: مطالعه تطبیقی سه مجموعه مسکونی در شهر همدان**. هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، ۱۸ (۴)، ۶۸-۵۷.
- جیکوبز، جین. (۱۳۸۶). **مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی**. ترجمه: آرزو افلاطونی و حمیدرضا پارسی. تهران: دانشگاه تهران.
- چپمن، دیوید. (۱۳۸۶). **آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت**. ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طبیبیان. تهران: دانشگاه تهران.
- خستو، مریم و سعیدی‌رضوانی، نوید. (۱۳۸۹). **عوامل موثر بر سرزندگی فضای شهری**. هویت شهر، ۴ (۶)، ۶۱-۷۱.
- رحیمی، لایلا و جعفری، فیروز. (۱۳۹۶). **بررسی تطبیقی سرزندگی در فضاهای تجاری تاریخی و مدرن شهر تبریز**. فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۷ (۴)، ۴۱-۵۶.
- ستاری فرد، شهرام. (۱۳۹۴). **بررسی نقش مراکز مذهبی در افزایش سرزندگی شهرهای معاصر؛ مطالعه موردی: محدوده امامزاده صالح تجریش تهران**. مدیریت شهری، (۴۰)، ۱۴۱-۱۵۸.
- شهبازی، مهرداد و یگانه، منصور و بمانیان، محمدرضا. (۱۳۹۸). **غربالگری عوامل سرزندگی محیطی در فضاهای باز مجموعه مسکونی شهر تهران با استفاده از تکنیک فازی**. مدیریت شهری و روستایی، ۱۸ (۵۴)، ۱۶۸-۱۴۷.

- قربان پور، مریم و زالی، نادر و یوردخانی، مختار و آزاده، سیدرضا. (۱۳۹۷). *ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر تقویت سرزندگی در مسیرهای پیاده شهری (مطالعه موردی: پیاده راه علم الهدی شهر رشت)*. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، ۱۳(۱)، ۱۰۵-۱۲۳.
- کریر، راب. (۱۳۹۶). *مفهوم عناصر تیپولوژی و مورفولوژیکی فضاهای شهری*. ترجمه: خسرو هاشمی نژاد. تهران: جهاد دانشگاهی.
- کشاورز، امیر و مولوی، حسین و کلانتری، مهرداد. (۱۳۸۷). *رابطه بین سرزندگی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با شادکامی در مردم شهر اصفهان*. مطالعات روان‌شناختی، ۴(۴)، ۴۵-۶۴.
- گلکار، کوروش. (۱۳۸۵). *نشاط و سرزندگی در شهر به کمک طراحی شهری*. مجله شهرنگار، ۷(۳۹)، ۲۴-۲۸.
- گهل، یان. (۱۳۹۶). *زندگی میان ساختمان‌ها*. ترجمه: علی اکبری و فرشته کریمیان و نسترن محرابی. تهران: پرهام نقش.
- لنارد، کروهر و لنارد، هنری. (۱۳۸۶). *طراحی فضاهای شهری و زندگی اجتماعی*. ترجمه: رسول مجتبی‌پور. معماری و شهرسازی، ۴۴(۴۵)، ۸۲-۸۷.
- لینچ، کوین. (۱۳۹۱). *تئوری شکل شهر*. ترجمه: سید حسین بحرینی. تهران: دانشگاه تهران.
- مقصود، مهرنوش و ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۳۹۸). *سنجش میزان سرزندگی در چهارراه ولی عصر شهر تهران بر مبنای تحلیل الگوهای فعالیتی موجود در آن*. باغ نظر، ۱۶(۷۱)، ۵-۱۸.
- هدایت‌نژادکاشی، سید مصطفی و هادیانی، زهره و حاجی‌نژاد، علی و عسگری، علی. (۱۳۹۸). *سرزندگی شهری مفهومی میان‌رشته‌ای (واکاوی اصول، ابعاد و شاخص‌ها)*. مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۶(۲۰)، ۷۵-۱۰۳.
- Carmona, Matthew & Heath, Tim & Oc, Taner & Tiesdell, Steve. (1997). *Public Place Urban Spaces*. Netherlands: Architectural Press.
- Geraldine Herrmann Lunecke, Marie & Mora, Rodrigo, (2017). *The layered city: pedestrian networks in downtown Santiago and their impact on urban vitality*. *Journal of Urban Design*, 23(3), 336-353.
- Jalaladdini, Siavash & Oktay, Derya. (2012). *Urban Public Spaces and Vitality: A Socio-Spatial Analysis in the Streets of Cypriot Towns*. *Asia Pacific International Conference on Environment-Behavior Studies*, Vol 35, 664 – 674.
- Landry, Charls. (2000). *Urban vitality, A new source of urban competitiveness*. *Prince Claus Fund Journal*, Archive Issue Urban Vitality—Urban Heroes.
- Montgomery, John. (1998). *Making a city: Urbanity, vitality and urban Design*. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-116.
- Salzano, E. (1997). *Seven aims for the livable city*. In S. H. Lennard, S. von Ungern Sternberg, & H. L. Lennard (Eds.), *Making cities livable* (PP. 18-20). California, USA: Gondolier Press.
- Whyte, William Hollingsworth. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C: The Conservation Foundation.
- Yue, Wenze & Chen, Yang & Zhang, Qun & Liu, Yong. (2019). *Spatial Explicit Assessment of Urban Vitality Using Multi-Source Data: A Case of Shanghai, China*. *Sustainability*, 11, 638.